

Formatief beoordelen in de praktijk

de kracht van de Rubic

Traditionele beoordelingsmodellen, die gericht zijn op het beoordelen op basis van cijfers voor sensomotorische vaardigheden in de les LO, komen steeds meer ter discussie te staan (Borghouts, Slingerland, & Haerens, 2016). Het beoordelen kan ook anders. Dit artikel zoomt in op formatief beoordelen en geeft daarbij enkele praktisch uitgewerkte voorbeelden.

TEKST EN FOTO'S JOEP VAN DE VEN

Wat is er mis met de huidige beoordelingsmodellen? Motorisch vaardige leerlingen worden bevestigd in hun kunde terwijl zij deze bevestiging helemaal niet nodig hebben. Zij zijn al sportief van aard. Anderzijds worden motorisch minder vaardige leerlingen alleen maar bevestigd in hun 'onkunde'. Er ontstaat een soort drempel voor deze doelgroep tot fysieke activiteit en de manier van beoordelen draagt daar aan bij.

Het roer om

Een dergelijke manier van beoordelen heeft een negatieve invloed op de plezierbeleving, motivatie en zelfvertrouwen van leerlingen. De literatuurstudie en de onderzoeksresultaten van het onderzoek in het kader van mijn master thesis bevestigen deze uitkomsten. Dit is op zich geen verrassende uitkomst, dat is zelfs logisch. Dit staat lijnrecht tegenover de hoofddoelstellingen van het LO onderwijs (Brouwer et al., 2011). Eén van de hoofddoelstelling is om leerlingen met een rugzak vol mooie fysieke ervaringen en vaardigheden de maatschappij in te sturen met het oog op een leven lang bewegen. Juist de

*Voorbeeld 1
Bewegings-
bekwaamheid bij
hardlopen.*

kwetsbare groep, de motorisch minder vaardige leerlingen, kan een steuntje in de rug goed gebruiken. Formatief beoordelen in plaats van beoordelen op basis van cijfers en lesinhoud (meer) koppelen aan regel- en organiserende bekwaamheden kan daar wellicht aan bijdragen.

Formatief beoordelen.

Persoonlijk zou ik het woord beoordelen willen vervangen door evalueren. Bij een beoordeling wordt er een bepaalde waarde/kwalificatie gegeven met als doel om tot een selectie/conclusie te komen. Dit is m.i. wat we vooral niet zouden moeten nastreven in de LO lessen. Wanneer we het woord beoordelen vervangen door evalueren krijgt het een formatieve aard. Dit houdt in dat een leerling inzicht krijgt in zijn/haar ontwikkeling door middel van feed up, feed back en feed forward. Er is dus een continu proces gaande waarbij de leerling op zijn/haar handelingen leert reflecteren. De docent speelt daarin en begeleidende rol, in plaats van een leidende. Belangrijk daarbij is, is dat er per leerling gekeken wordt welke kant hij/zij op wil. Je kunt dus niet met één maat meten zoals dat wel bij een beoordeling met cijfers gebeurt.

	Beginnend	Ontwikkelend	Behaald	Voorbeeldig
Indelen race	Ik heb meerdere keren moeten wandelen.	Ik heb maar 1 keer, voor een korte tijd, hoeven wandelen	Ik heb 12 minuten gerend, zonder te wandelen. Ik heb tussendoor af en toe mijn tempo moeten verlagen, maar bleef wel joggen.	Ik heb 12 minuten gerend, zonder te wandelen. Mijn tempo ging richting het maximale maar was wel constant.
Inspanning	Ik heb het rustig aan gedaan. Ik wil niet graag moe worden of mijn grens opzoeken.	Ik heb het rustig aan gedaan, zodat ik zeker wist dat ik niet hoefde te wandelen.	Ik heb goed mijn best gedaan, maar om eerlijk te zijn had ik wel sneller gekund. Ik ben niet super vermoeid geraakt.	Ik heb écht het maximale eruit gehaald, ik kon niet harder en ben erg vermoeid geraakt.

	Beginnend	Ontwikkeld	Behaald	Voorbeeldig
Ik start elke oefening met het betuigen van mijn respect voor mijn tegenstander				
Ik respecteer de regels en de scheidsrechter				
Ik herken verschillen tussen mijn klasgenoten. Ik kan en wil mijn gedrag aanpassen aan deze verschillen				
Als ik merk dat ik mijn tegenstander (wellicht) pijn doe dan stop ik direct en toon ik medeleven				

▲ *Voorbeeld 2*
Omgangsbekwaamheid bij zelfverdediging.

Respect

- Bij deze stellingen met open kaders geldt de volgende structuur.
- Beginnend: Ik kan het, maar ik heb nog (veel) hulp nodig van mijn klasgenoten of de docent
- Ontwikkeld: Soms lukt het met zelfstandig, maar soms heb ik ook nog hulp nodig
- Behaald: Ik kan het zelfstandig

- Voorbeeldig: Ik kan het zelfstandig en ik coach mijn klasgenoten daar op

De rubric als basis

Maar wat houdt dat dan precies in voor de praktijk? Hoe kan er dan het beste invulling gegeven worden aan het formatief beoordelen? Een goed middel ter evaluatie van bepaalde onderdelen

is een rubric (Stevens & Levi, 2013). Een rubric is een evaluatiemodel waar een leerling inzicht krijgt in welke ontwikkelfase hij/zij verkeert met betrekking tot de gedane activiteit. Er zijn twee soorten rubrics. Bij het ene model staat per fase concreet gedrag omschreven en de leerling probeert zichzelf hierin te herkennen en daardoor in te schalen. De andere manier is dat een leerling zichzelf inschaalt aan de hand van een stelling. De illustratie geeft een voorbeeld van beide soorten rubrics. Het voordeel van voorbeeld 1 is dat het gedrag heel concreet is omschreven, een nadeel is dat er in elk vakje een hoop tekst staat waar leerlingen op af kunnen haken. Een voordeel van voorbeeld 2 is dat er dezelfde structuur wordt toegepast op elke stelling en een nadeel is dat het soms moeilijker is voor leerlingen om zichzelf in te schalen omdat er geen concreet gedrag is omschreven.

Meervoudige bekwaamheid

Er valt een rubric te maken voor elk soort activiteit. Er kan dus ook concreet vorm gegeven worden aan regel- en omgangsbekwaamheden. De sport die in de les gekozen wordt is dan ook een middel en niet een doel. Zo kan het, als voorbeeld van regelbekwaamheid, bij een les

basketbal voorkomen dat je niet ingaat op technieken of tactieken, maar op het leiding geven over een wedstrijdje. Aspecten die terug komen in een rubric zijn dan ook presentatie (houding), duidelijkheid (handelingen), organisatie (teams maken, speelbaarheid van het spel), veiligheid (lintjes die op de grond liggen). Of zo kan, als voorbeeld van omgangsbekwaamheid, bij stoei- en zelfverdedigingslessen de nadruk liggen op de manier van omgaan met elkaar. Rekening houden met verschillen, het respect voor de tegenstander/scheidsrechter en veilig met elkaar een potje stoeien zijn dan aspecten die terugkomen in de rubric. Belangrijk is om een 'vrij stukje' over te houden waar leerlingen verantwoordelijk zijn voor welke keuze hebben gemaakt. Op die manier leren leerlingen om in volzinnen op hun eigen gedrag te reflecteren en krijg je als docent een beter beeld in de redenatie van een leerling. Dit geeft vaak voer tot gesprek. Een stap verder zou zijn dat leerlingen peer-feedback gaan geven d.m.v. rubrics. Leerlingen leren dan ook om naar het gedrag van anderen te kijken en vervolgens op een zinvolle manier feedback geven aan klasgenoten.

Rubric in de praktijk.

Wanneer je aan het begin van een lessenreeks de rubric presenteert weten de leerlingen direct waar de focus op ligt in de lessen (feed-up). Vervolgens kun je gedurende de lessen meerdere malen terugkomen op de aspecten van de rubric (feed-back). Hiervoor hoeven leerlingen niet direct een rubric in te vullen, dat zou veel tijd kosten. Je zou de rubric op een whiteboard kunnen schrijven (door een geblesseerde leerling) zodat leerlingen die in de rij staan bij trampoline springen het nog eens doornemen en bespreken met elkaar. Of door middel van 'active reviewing' kom je terug op bepaalde stellingen. Je kan dan bijvoorbeeld 4 pionnen neerzetten die de gradaties van de rubric weergeven. Je zou dan kunnen vragen waar iedereen zichzelf inschaalt. Leerlingen mogen dan achter de pion staan die elke gradatie weergeeft. Dit levert vervolgens goede, inhoudelijke gespreksstof op. Je kunt dan als docent ingaan op bepaalde keuzes, maar leerlingen zien ook van elkaar wat ze kiezen en gaan hierover met elkaar in gesprek. Aan het einde van een lessenreeks vullen leerlingen dan uiteindelijk de complete rubric in. Het is belangrijk voor een docent om alle formulieren even door te nemen (feed-forward). Er kan namelijk ontzettend waardevolle informatie opgeschreven worden door leerlingen. Je krijgt inzicht in de gedachtegang en belevingswereld van leerlingen in jouw les. Tijdens een afsluitend spel zou je (enkele) leerlingen er uit kunnen pikken om het e.e.a. door te nemen.

Sportfolio

Uiteindelijk kunnen rubrics een hele mooie basis vormen voor een sportfolio. Leerlingen kunnen dan per bekwaamheid inzicht krijgen in hun ontwikkeling van jaar 1 tot en met het eindexamen in het kader van 'constructieve alignment'. Je kan ook mooi differentiatoren want bij een vwo-leerling kun je wat diepgaandere evaluerende vragen toevoegen waarbij je bij een vmbo-t-leerling er wellicht nog een praktische opdracht aan koppelt. Een digitale vorm is daarbij echter wel essentieel, zeker gezien de borging en de constructieve alignment. Om losse blaadjes te verzamelen dat werkt in de praktijk niet goed over een aantal jaren heen, laat staan dat leerlingen daar echt in terug gaan kijken.

Tot slot

Ik vind het zelf een erg prettige manier van evalueren. Ik ben écht met leerlingen inhoudelijk in gesprek. De leerwinst ligt ook veel hoger vanwege de focus op de meervoudige bekwaamheden en het leren om op jezelf (en anderen) te reflecteren. De rubrics geven daar een hele goede basis voor. In editie 8 is mijn collega Hans Barmentlo al ingegaan op het vernieuwde vakwerkplan, dit sluit daar dan ook naadloos bij aan. Mocht je interesse zijn gewekt en je nog meer kennis wilt maken met deze manier van evalueren, of je wilt wat meer weten over het onderzoek waarin ik in de introductie naar refereerde, neem dan contact met me op.

Kernwoorden

Formatief beoordelen, rubric, meervoudige bekwaamheid, sportfolio

Literatuur

Borghouts, L. B., Slingerland, M., & Haerens, L. (2016). Assessment quality and practices in secondary PE in the Netherlands. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 1-17.

Brouwer, B., Aldershof, A., Bax, H., Van Berkel, M., Van Dokkum, G.J., Mulder, M.J., & Nienhuis, J. (2011). "Human Movement en Sports in 2028." Enschede: SLO.

Stevens, D. D., & Levi, A. J. (2013). *Introduction to rubrics: An assessment tool to save grading time, convey effective feedback, and promote student learning*: Stylus Publishing, LLC.

Joep van de Ven is docent op het Heerbeekcollege

Contact:

j.vandeven@heerbeek.nl